

Реалізація комунікативної спрямованості процесу навчання через систему навчальних задач

Ю. М. Красюк, М. В. Сільченко, Г. М. Супрунюк, Т. О. Кучерява

Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: krasjuk_y@kneu.edu.ua, silchenkov@kneu.edu.ua, suprunyuk@kneu.edu.ua, kucheriava56@gmail.com

Paper received 14.03.18; Accepted for publication 20.03.18.

<http://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-162VI66-05>

Анотація. У статті розглянуто ідею реалізації комунікативної спрямованості освітнього процесу під час вивчення всіх дисциплін студентами економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Висвітлено реалізацію комплексного підходу до розробки системи навчальних задач з вибіркової дисципліни «Мистецтво презентації» в контексті формування комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, мистецтво презентації, навчальна задача, професійне навчання.

Вступ. Протягом останніх років на українському ринку праці спостерігається тенденція щодо підвищення компетентнісних вимог до фахівців у галузі економіки, однією з яких є сформовані комунікативні компетентності, що в подальшому сприятимуть продуктивному міжособистісному спілкуванню працівника, забезпечать йому повноцінну професійну самореалізацію та соціальну активність. Адже, сучасному економісту не достатньо вміти продуктивно опрацювати економічні дані та оперативно приймати раціональні рішення у типових та нетипових виробничих ситуаціях. Він також повинен вміти вести ефективний діалог з клієнтом, орієнтуючись на партнера як на рівноправного суб'єкта спілкування; якісно працювати в команді та вести продуктивну дискусію, за потреби, відстоювати особисту думку та представляти результати досліджень колегам, керівництву та партнерам через вербальні й невербальні засоби комунікації.

Водночас потрібно зважати на те, що сьогоденні студенти є представниками покоління Z, котрі виростили зі смартфоном в одній руці та планшетом в іншій. Переважна більшість з них мають величезний досвід спілкування засобами інформаційно-комунікаційних технологій та, на жаль, набагато менший досвід міжлюдської інтеграції. Тому формування у студентів економічних спеціальностей комунікативних компетентностей є на сьогодні одним із актуальних завдань для викладачів економічних вишів.

Короткий огляд публікацій за темою. Виступаючи невід'ємною складовою професійної характеристики особистості, комунікативна компетентність є складним феноменом, в основі якого, на думку Н. Ануфрієвої, знаходяться такі здібності як уміння прогнозувати соціально-психологічну ситуацію спілкування, урахувати її своєрідність, «вживатися» та керувати нею [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що комунікативна компетентність досліджувалася науковцями у з різних точок зору:

- як обов'язкова складова комунікативної культури (Н. Кузьміна, А. Маркова та ін.);

- як особистісна якість і поведінка, яка проявляється в стосунках, у зв'язку з навичками ефективного спілкування (Б. Ананьєв, Г. Андреева, О. Леонтьєв та ін.);

- як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми, що ґрунтується на певній

сукупності знань, умінь і навичок (Ю. Жуков, Л. Петровська, П. Растянніков та ін.);

- як готовність особистості до здійснення комунікативної діяльності (Ю. Азаров, М. Коць, Д. Узнадзе та ін.);

- як заснована на знаннях та чуттєвому досвіді здатність особистості орієнтуватися в ситуаціях спілкування, що спирається на комунікативний досвід індивіда (Н. Завіниченко, Ю. Ємельянов та ін.);

- як уміння вступати в комунікацію (М. Коломоєць, В. Пилипівський та ін.).

Розглядаючи комунікативну компетентність в контексті ключових компетентностей громадян Європи, Ю. Вторникова виокремлює наступні її складові: орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, заснована на знаннях та життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній відомості психічних станів, міжособистісних відносин, умов соціального середовища; адекватна орієнтація людини в самій собі — власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації; готовність і уміння будувати контакти з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій; знання, уміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [2].

Протягом багатьох років проводяться інтенсивні дослідження процесу формування комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей: педагогів (Н. Завіниченко, С. Макаренко, В. Морозов, Л. Савенкова та ін.), психологів (Н. Перегончук, Л. Рудева та ін.), соціальних працівників (В. Балахтар, Д. Годлевська, Н. Майструк та ін.), соціологів (М. Заброцький, Б. Ідрісов, І. Когут та ін.), лікарів (Н. Назарян, І. Спіріна, О. Шевякова та ін.), правоохоронців (Л. Сікорська, О. Туринська та ін.), юристів (О. Бовдир, М. Ценко та ін.), економістів (Л. Кочина, О. Семенов, С. Хоцькіна, І. Ярошук та ін.), менеджерів та маркетологів (В. Черевко, К. Морозова та ін.), інженерів (Т. Бутенко, К. Ковальова та ін.) та ін.

Аналіз їх результатів засвідчує, що комунікативна компетентність є вагомою складовою професійної компетентності та має в кожному виді діяльності свою специфіку, обумовлену професійним контекстом діяльності фахівця. Наголошується, що неможли-

во виділити одну або декілька навчальних дисциплін, вивчення яких би повноцінно забезпечувало формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Теоретичні знання, отримані під час вивчення психології та конфліктології (знання індивідуально-типових особливостей комунікативної поведінки, закономірностей комунікативних стратегій, конфліктно-комунікативних ситуацій, способів комунікативного впливу тощо), потребують систематичного використання на практиці та постійного удосконалення на основі самоаналізу та саморозвитку. Комунікативна компетентність формується під час безпосередньої взаємодії, отже, є результатом досвіду спілкування між людьми.

Тому потрібно забезпечити реалізацію комунікативної спрямованості навчального процесу під час ви-

вчення всіх дисциплін, що передбачає моделювання різноманітних навчальних, виробничих та життєвих ситуацій, котрі є найбільш типовими у сфері міжособистісних стосунків, і у яких важливу роль відіграє комунікативно вмотивована активна поведінка студентів як суб'єктів навчання. Під час підготовки майбутніх фахівців починаючи з першого курсу доцільно комплексно використовувати навчальні задачі комунікативного характеру.

Враховуючи це, **метою статті** є висвітлення комплексного підходу до побудови системи навчальних задач з вибіркової дисципліни «Мистецтво презентації», яка є спільним проектом кафедри інформатики та системології, кафедри української мови та літератури, в контексті формування комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Таблиця 1

I складова системи навчальних задач (задачі використовуються на лекціях) <i>Тип задач: ситуативно-мотиваційні задачі фахового спрямування</i>	
Приклад задачі Студентам представлено зразок антипрезентації. Використовуючи метод мозкового штурму, провести аналіз помилок, яких припустились розробники під час створення презентації.	
Комунікативна спрямованість задачі — мотиваційний аспект Формування готовності до вияву компетентності	Застосування в професійній діяльності Аналіз презентацій колег та підлеглих, ведення ділової розмови щодо усунення виявлених недоліків презентації
II складова системи навчальних задач (задачі використовуються на лекціях, під час виконання завдань на лабораторних заняттях) <i>Тип задач: задачі, що задають ланцюг проблем для вивчення нового матеріалу</i>	
Приклад задачі Міні-групою у складі двох-трьох студентів відредагувати надану презентацію згідно з технологією PechaKucha (представлення 20 слайдів по 20 секунд), використовуючи обраний програмний засіб (PowerPoint, Prezi, Keynot та інші)	
Комунікативна спрямованість задачі — когнітивний аспект Володіння знаннями змісту компетентності	Застосування в професійній діяльності Редагування наявних презентацій для виступу з коротким повідомленням
III складова системи навчальних задач (задачі використовуються під час виконання прикладних завдань на семінарах, лабораторних заняттях та завдань для самостійного опрацювання) <i>Тип задач: тренувальні задачі дидактичного характеру</i>	
Приклад задачі Міні-групою у складі двох-трьох студентів провести дослідження теми навчального проекту; розробити візуальну концепцію бізнес-презентацій відповідно до вимог щодо дизайну презентацій [3] та реалізувати її за допомогою програмних засобів; підготуватися до публічного виступу з презентацією	
Комунікативна спрямованість задачі — поведінковий аспект Досвід виявлення компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях	Застосування в професійній діяльності Командна робота над спільними проектами, представлення результатів дослідження керівництву тощо
IV складова системи навчальних задач (задачі використовуються під час публічних виступів для оприлюднення результатів виконання творчих завдань та кейсів) <i>Тип задач: комбінаційно-евристичні задачі</i>	
Приклад задачі Провести публічний виступ з презентацією результатів дослідження теми навчального проекту перед незнайомою аудиторією. Прийняти участь у дискусії, відповісти на запитання опонентів	
Комунікативна спрямованість задачі — ціннісно-смысловий та емоційно-вольовий аспекти Готовність до реалізації комунікативної компетентності в професійному спілкуванні. Емоційно-вольова регуляція процесу і результат виявлення компетентності	Застосування в професійній діяльності Публічне представлення результатів роботи відділу, захист (відстоювання) власної думки перед опонентами

Матеріали та методи. Проектуючи систему навчальних задач для дисципліни «Мистецтво презентації» автори, перш за все, орієнтувалися на результати навчання, котрі повинні досягнути студенти: володіти методикою створення різних видів презентацій, оперувати комунікативними технологіями представлення різновидів презентації як частини ефективного публічного виступу в навчальній та професійній діяльності; застосовувати різні види презентацій залежно від комунікативної ситуації, зважаючи на мету та ситуацію спілкування, уміти конструювати аргументовану презентацію, яка враховує запити цільової аудиторії та відтворює власний риторичний сценарій оратора; розробляти візуальну концепцію бізнес-презентацій; створювати презентації різного

виду згідно з наявними технічними вимогами до візуального представлення даних, використовуючи різні програмні засоби (PowerPoint, Prezi, Keynot та інші); будувати розгорнутий монолог/діалог як складник успішної презентації, застосовувати вербальні й невербальні засоби в публічній презентації, випрацювати індивідуальний стиль подання навчальної та фахової інформації, урахування національні особливості мовного етикету; продуктивно спілкуватися та встановлювати міжособистісні зв'язки; узгоджувати свої дії з діями співрозмовників; обирати оптимальний стиль спілкування у навчальних та будь-яких інших ситуаціях.

Таблиця 2

Заплановані дії	Складові комунікативної компетентності, що формуються на відповідному етапі	Міжпредметні інтеграційні зв'язки з дисциплінами
Підготовчий етап. Відповідаємо на питання: «Для кого? Для чого?»		
1. Обрати тему проекту, визначити його мету. 2. Визначити цільову аудиторію. 3. Визначити шляхи розповсюдження (публічний виступ, інтернет тощо). 4. Визначити масштаб дослідження проекту. 5. Розробити план реалізації проекту.	- здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння; - загальні комунікативні здібності	логіка; основи економічної науки; соціологія
I етап. Відповідаємо на питання: «Що є?»		
1. Провести заплановане дослідження. 2. Сформулювати план презентації за результатами дослідження. 3. Визначити дизайн-критерії для презентації.	- здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння; - загальні комунікативні здібності; - уміння поводити себе так, щоб бути правильно зрозумілим й сприйнятим іншими людьми	основи економічної науки; соціологія; психологія; інформатика
II етап. Відповідаємо на питання: «Що якщо?»		
1. Провести мозковий шторм для розробки концепції презентації та майбутнього публічного виступу. 2. Використовуючи метод «презентації на серветці», деталізувати концепцію проведення презентації на двох рівнях: структури презентації та змістовному наповненні слайдів. 3. Реалізувати розроблену концепцію презентації за допомогою PowerPoint або Prezi.	- уміння поводити себе так, щоб бути правильно зрозумілим й сприйнятим іншими людьми; - уміння поводити себе так, щоб дати можливість іншій людині виявити свої інтереси та почуття; - уміння передбачати виникнення конфліктів й непорозумінь та своєчасно їх розв'язувати	логіка; основи економічної науки; соціологія; психологія; українська словесність; інформатика
III етап. Відповідаємо на питання: «Що вражає?»		
1. Виступити перед аудиторією одногрупників з розробленою презентацією. 2. Проаналізувати результати виступу, визначити сильні та слабкі сторони виступу, можливості удосконалення доповіді та презентації. 3. Відредагувати презентацію згідно з виявленими недоліками.	- уміння вступати у контакт з незнайомими людьми; - уміння поводити себе так, щоб бути правильно зрозумілим й сприйнятим іншими людьми; - уміння передбачати виникнення конфліктів й непорозумінь та своєчасно їх розв'язувати	українська словесність; психологія; інформатика; практична риторика
IV етап. Відповідаємо на питання: «Що працює?»		
1. Виступити з відредагованою презентацією перед незнайомою аудиторією. 2. Прийняти участь у дискусії, відповісти на запитання опонентів. 3. Провести анкетування з метою визначення якості презентації [3]. 4. За потреби відредагувати презентацію згідно із результатами анкетування. 5. Розмістити презентацію на особистому сайті [3].	- уміння вступати у контакт з незнайомими людьми; - уміння поводити себе так, щоб бути правильно зрозумілим й сприйнятим іншими людьми; - уміння правильно оцінювати ситуацію спілкування: здатність вибирати її найбільш інформативні ознаки, правильно сприймати і оцінювати соціальний й психологічний зміст ситуації, що виникла	українська словесність; інформатика; психологія; практична риторика; соціологія

Водночас враховувалося, що важливою ознакою навчальних задач комунікативного характеру є уподібнення процесу навчання процесу реальної комунікації. Під час розв'язування навчальних задач студенти повинні обов'язково вирішувати реальні завдання спілкування, які характеризуються:

- ситуативністю, створенням комунікативної ситуації, що мотивує до установаження контакту зі співрозмовником;

- проблемністю, що потребує використання творчого підходу до розв'язування таких завдань (орієнтація у конкретних умовах спілкування, прогнозування перебігу й результатів діяльності, вибір засобів досягнення поставленої мети, прийняття рішення);

- складністю, міра якої визначається кількістю комунікативних дій і операцій, етапами процесу засвоєння, характером діяльності (від творчого перетворення до творчого, продуктивного застосування).

У табл. 1 наведено приклади навчальних задач для студентів економічних спеціальностей з дисципліни «Мистецтво презентації».

Результати та їх обговорення. Досвід використання розробленої системи навчальних задач під час вивчення дисципліни «Мистецтво презентації» свідчить, що високою комунікативною спрямованістю характеризується використання таких методів навчання як мозковий шторм, робота в малих групах, метод проектів, ділові ігри та метод кейсів. У табл. 2

наведено складові комунікативної компетентності, що формуються на різних етапах роботи студентів над навчальним проектом.

Висновки. Як свідчать результати анонімних опитувань студентів, що проводяться наприкінці вивчення дисципліни, подальші публічні виступи студентів на різноманітних наукових, профорієнтаційних та соціальних заходах, такий підхід до розробки системи навчальних задач під час вивчення дисципліни «Мистецтво презентації» дозволяє інтегровано розвивати спільними зусиллями двох кафедр комунікативну компетентність як вагому складову фахових компете-

тностей, за рахунок чого досягається значний синергетичний ефект у навчальному процесі: якісні зміни ставлення до майбутньої професійної діяльності, зростає прагнення встановлювати продуктивні відносини з колегами, розкриваються можливості професійного розвитку.

Насамкінець підкреслимо, що формування комунікативної компетентності фахівця повинне продовжуватись і після завершення вищого навчального закладу: на етапах адаптації, первинної і вторинної професіоналізації і професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ануфрієва, Н. М. Комунікативна компетентність особистості / Н. М. Ануфрієва // Вісник КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка. — 2002. — Вип. 12—13. — С. 53—58.
2. Вторникова Ю.С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи / Ю.С. Вторникова // Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. — Полтава, 2011. — С. 88—94.
3. Сільченко, М.В. Опорний конспект з інформатики (у структурно-логічних схемах та прикладах). Освітня програма «Професійна освіта. Економіка» / М.В. Сільченко, Т.О. Кучерява — К.: Інтерсервіс, 2017. — С. 106—133.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Anufrieva, N.M. Communicative competence of personality / N. M. Anufrieva // Newsletter of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology. Psychology. Pedagogy. - 2002. - Issue 12-13. - Pages 53-58.
2. Vtornikova Y.S. Communicative competence in the structure of key competences of European citizens / Y.S. Vtornikova // Backgrounds of pedagogical skill: a collection of scientific works. - Poltava, 2011. - Pages. 88 - 94.
3. Silchenko, M.V. A supportive note on informatics (in structural and logical schemes and examples). Educational program "Professional education. Economics »/ M.V. Silchenko, T.O. Kucheryava - K. : Interservice, 2017. - Pages. 106-133.

Implementation of the communicative orientation of the learning process through the system of educational tasks

I. N. Krasiuk, M. V. Silchenko, G. M. Supruniuk, T. A. Kucheriava

Abstract. The article reviewed the idea of implementing the communicative orientation of the educational process during the study of all disciplines by students of economic specialties of higher educational institutions. The implementation of an integrated approach to the development of a system of educational tasks on selective discipline "Presentation skills" is highlighted in the context of developing the communicative competence of future economists.

Keywords: *communicative competence, presentation skill, educational task, professional training.*

Реализация коммуникативной направленности процесса обучения через систему учебных задач

Ю. Н. Красюк, М. В. Сильченко, Г. М. Супрунюк, Т. А. Кучерявая

Аннотация. В статье рассматривается идея реализации коммуникативной направленности образовательного процесса во время изучения всех дисциплин студентами экономических специальностей высших учебных заведений. Представлена реализация комплексного подхода к разработке системы учебных задач с выборочной дисциплины «Искусство презентации» в контексте формирования коммуникативной компетентности будущих экономистов.

Ключевые слова: *коммуникативная компетентность, искусство презентации, учебная задача, профессиональное обучение.*